

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

ANTI||BARBARORVM D. ERAS-||mi Roterodami, liber unus

Erasmus, Desiderius

Coloniæ, 1524

Illvd Pavli, Scientia Inflat, quomodo accipiendum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30133

ego sic mihi pertrasi, si quæ arrogantē & sibi placentē uidero,
cū perdoctū eē nō credam, Itaq; qđ isti superbiā adducere pu-
tant, id mihi ne superbiamus solum remedio uidetur esse.

ILLVD PAULI,

SCIENTIA INFLAT, quomodo accipiendum.

Verum instant interim suo more, & illud Paulinum con-
stanter ingerunt, Scientia inflat, charitas ædificat. Non
mentitur, inquit Apostolus, inflat scientia. Nemo negat, sed
inflat & inscitia. Quid dicitis o Theologi, & iidem inscij, ita ne
nihil plus una snia e Paulo decerpistis, non uenit in mentē,
eundem alio in loco dicere; Et si imperitus sermone, nō tamē
scientia. Non audistis gloriantem, quod ad pedes Gamalielis
egem didicerit; nō libros membrana scriptos sibi postulantē;
Quid ita Paulo in mentem incidit, ut cum fuerit uel unus iter
apostolos oīm rerū scientissimus, tum sapius nos ad sui imita-
tionem prouocarit hoc uno in loco uoluerit a scia deterrere;
Quid autē est charitas spoliata scientia; nempe nauis sine cla-
uo. Quis unq; amauit quod nesciret; deniq; quorsum unquā
fuit utilis ignorantia; Neq; mentitus est Paulus, sed parum in-
tellectus, cuius quidem mentem ita demū accipiemus, si & pri-
ora, & consequentia cū medijs conferamus. Age, theologum
interi Battus aget. Mota erat diuo Paulo de idolothytijs qua-
estio, a quorū esu Christiani nonnulli infirmitate quadam con-
scientiæ sese cōtinebant. Alij peritiores, qui intelligerent ido-
lothytum nihil esse, & mundis nihil esse immundū, sine disci-
mine uescabantur. Et recte quidem illi sentiebāt, sed interim
superstitiosior, & infirmior quispiam eorū offendebatur fir-
mitate, hinc inter fratres seditio, respōdet Paulus: Quantum
ad nostram ipsorū conscientia attinet, nihil referre, utrum de
idolis imolato, an nō imolato uescamur, interesse tñ frater-
næ charitatis. Offendi enim frēm infirmiorē, qui nondū idolo

thyum queat contēnere aliena scīa, cum uideat frēm in idolo
recumbentē, Eoq; satius censeret Apl's hac in re fraternæ infir-
mitati obsequundare, q̄ fratre neglecto, nostra uti scīa, grati-
orē esse superis morigerā charitatē, q̄ superbā & contumacē
scīam, Hmōi enī inflare scīam, si frēm prudēs offendas, at cha-
ritatē ædificare, si sine tuo detrimento frīs infirmitati conce-
das, Vt ne dicam interi, quod ea res fuerit illoꝝ tempoz̄ pec-
uliaris, Altius a maioribus infederat superstitio, q̄ ut subito
posset reuelli, & ad confirmandā euāgelij doctrinā, omni ob-
sego erat opus, Postremo materia offendiculi repta erat, non
a nobis mīstrata, Hic Christianæ charitatis erat, ad tps̄ obsequi
fratris infirmitati, sed hac spe, ut post resipisceret, Quid hæc ad
nos? quid ad philosophiā? quid ad oratoriā, aut poeticā? sed tñ
si libet, ad liberaliorē eruditionē torqueamus, q̄nquidē didice-
re quiduis arcanae literæ pati, Quātūlibet inflexeris, Paulus nō
uult scīam eē nullā, sed icomitātā eē nō uult, nēpe sine charita-
te, Quod si alterutra sit carēdū, tolerabilius eē scīa, quā charita-
te priuari, cui interpretamento diuus astipulatur Augustinus,
Per se, īquies, iutilis est scīa, cū charitate util' Quis em̄ tam de-
mēs, ut argētū rejiciat q̄d aurū p̄tiosius eē cognouerit? Num ideo
saxa nullū hñt usum, quod gemæ sint p̄stātiores? Num ideo
circo nō optia q̄dā res eē scīa, si melior sit charitas? Nā alio q̄dā
ī loco, ubi charitatis p̄æana Paulus decātāt, sciētiam iter p̄cipua
charismata ponit, puta prophetiā, fidē, miraculoꝝ gestionē, lī-
guaz̄ dotē, atq; id genus alia, Nū facturū, si scīam tāq; pestife-
rā fugiēdā iudicasset? Atqui, cur igitur inflare dixit scīam, īq̄es?
Cur ip̄e fuit sciētissimus, nū cōtinuo inflatissimus? Periculum
ostendere uoluit, quo cautiōres redderet, non ut deterreret,
Tutior est charitas, necessaria quidem scientiā, sed periculi nō
nihil habens, ut quæ possit eē pernicioſa, ita si charitati repu-
gnet, Aequius erat indoctiorem scienti concedere & parere,

at nunc ultro imperito cōcedit doctior. Quid tu cum tua charitate tibi places? quid scientiā calumniaris? Huius charitas laudatur, qui te scientiā præcedit, et non tua. Nā quantum quidē in te fuit, tua ignorantia iā charitatē extinxerat, qui credebas esse aliquid, quod nihil erat, nisi huius scientiæ tuæ stultitiæ ultro concessisset, toleraris, non præferris. Nunc uter uestrū ē inflator, tu qui imperitus, doctiori recusas obtēperare, an qui tā indulgenter indoctiori concedit, doctior? An uero semper imperitis cōcedendū? Minime, sed in his duntaxat, in quibus nepue, nisi uiolata charitate, obsisti non potest, & indulgentia ea nihil incōmodi uidetur allatura. Non igitur deterritos a scientiā Paulus uoluit, ad quā nos suo prouocauit exemplo, uerū ne imprudentes in periculum incideremus, scopulos & cautes prudens nauigator ostendit. Cur nos simplicē & castā scripturā, ad nostra uitia trahimus? cur nobis ignorantia placemus? cur literis, et idoneos, et deditos, ab optis studiis deterremus? cur nō potius, si quē uelis & remis, ut inquit Plautus, ad literas, pperantē uiderimus, hmōi oratione pmonemus. I bone quo uirtus tua te uocat, I pede fausto, Ad hūanas disciplinas plenis uelis raperis, sed caute nauiges facito. Scopulos habet istud mare, aurū & smaragdos habet istud nemus, sed p deū immortalē, caue tibi a ueneni radicibus. Disces egregias artes, & ita demū utiles, si parē pbitatē adiunxeris, citra eam parū utiles, aut etiā pestilētes, Caue sic illis studeas, ut recti tibi cura recedat, stude nō minus melior eē quā doctior, bona est scientiā charitas melior. Vtrāq; alteri si comitē adiunxeris rē absolutā cūficiēs, Medicus; Hæc cū Batt, dixisset, Medicus iādudū subridēs (est enim uir in primis festiuus, multiq; ioci) Quis, inquit, Batte credidisset unquā, te hominē tam poētici, rātū tenere theologiæ, ita musæ tuæ bene ament, ut mihi Pauli mentē appositissime uideris explicuisse, nec te profus fuge

re uideo uerba theologica, præterea quantū audiui, quod res
sciscant, egdē te pulchre concionari posse crediderim, qd si re
sciscant, nostri Iacobitæ, uereor ne certatim te rapiant, & cucul
lū inijciant, Battus, Et arridens Battus Istud, inquit, musarum
hostibus eueniat, uerū ne tu impune Battū laceffueris, Quid
te uno impudentius, qui in me homine poetico, theologiae sci
entiā admireris, cū te medico nihil sit theologicū magis, ego
si theologus essem, nihil a poetæ partibus præuaricaret, Anti
quitus em̄ theologi habebatur ijdē q̄ poetæ; et ingenue, fateor
eloquētiū theologorū scriptis, me nō minus, q̄ Ciceronianis
delectari, Recentiorū uero tento quidē persæpe, ac mihi impe
ro, sed uomitus oboritur legenti, adeo me tū barbaries oratio
nis, tū rerū perturbatio offendit, Tu uero partes egrederis tu
as, & theologis adeo iniuriā facis, Nā cum illis animorū, uos
bis corporū cura sit tradita, tu totum hoīem tibi uindicas, Sed
pergā, si finis theologari, uel apud te medicorū oīm doctissimū
theologū, efficiā ut me neges ullos præter theologorū libros
euoluissē, Medicus: Age, respondit Medicus, percupio, sed te
iā in uia unde depulsi, restituā, Hoc erat tuæ disputationis ex
tremū, ut charitatē cum eruditione copulandā esse diceres, Ip
se quidē in ea ppe sum opinione, quā diuū Augustinū in suis
dialogis notasse uideo, ut credā uix a uirtute diuelli posse sci
entiam, uerū ut scis meæ professionis esse, inter omnia mortā
liū genera uersari, in quosdā religiosos nonnunq̄ incido, qui
sibi hoc constanter habent persuasum, nō cohærere cū pietate
Christiana, literaturā quam illi uocant secularē, Battus: Nec
aberrant isti, inquit Battus, In ipsis em̄ male cohæret, quibus
utrāq̄ deest, at cohæsit in Hieronymo, Cypriano, Augustino,
alijsq̄ mille, quorū pietatē quis audeat cum istorū ignauia cō
parare: Medicus: Age, inquit Medicus, scio tibi quidē cuculla
tos istos omnes inuisos haberi, uerum ego ut religionem fa

tali quodā amore (sum enim benigno Ioue natus, & item Ve-
nere) tum admiror, tum ueueror, ita non omnibus uitijs libe-
ro. Video em̄ nonnullos ad Epicuream illam rationē proxi-
me accedere, qui incredibili laborē, fuga, ignauiam quandam,
& umbratilem uitā amplectuntur. Tutos se credunt, si tanquā
cochleæ inter testam perpetuo deliteſcant, cōmodis corporē,
uel minutis moroſius etiā conſulentes. Abunde se religio-
ſos arbitrantur, ſi literarū politiorū nihil proſus attigerint, ſu-
is bene conſultum putant, ſi ea quæ in ſcholis didicerunt, obli-
uiſcantur. Iam uero ciuibus ſuadere non deſinunt, ne liberos
ſuos ad externas ſcholas, quas uniuerſitates uocant, ire ſinant.
Periſſe propemodum illos, qui ſeſe illuc tanquā ad manes demi-
ſerint, aut non redire, aut redire deteriores. Simplicitatē, neſ-
cio quā, illis p̄dicant, literas a uirtute auocare animos, nec bo-
nam parare mentem, ſed eripere magis. Stultum, inquiunt, eſt
diſertam habere linguam, mores incompoſitos, dialeſticiſ ca-
ptiuinculis morti neminē impoſuiſſe, rhetorice & poeſin ne
nominare quidem audent, inſanire geometras aiunt, qui cum
ſcite agros metiantur, animi ſui modum ignoſent, aſtologos
delirare dicunt, quod ea quæ ſupra ſe ſunt, curioſi ſcrutentur
phyſicos impietatis accuſant, quod diuina rimantes opera, ipſi
rerum opificem negligunt. Ne ſacris quidem theologiae pro-
feſſoribus parcunt, hos inſimulant, quod cū magna autoritate
uirtutē doceant, ipſi non perinde uiuant. Ita iſti Cynici noſtri
uniuerſum genus hominū contemnunt, cenſent omnes. Mo-
riendum, inquiūt, eſt omnibus. Quid tum, ſi ſis Solomone do-
ctior? quid conferunt nexus dialeſticiſ? quid oratoriae comple-
xiones? moriendum eſt Battus. Per anſerem homines piſtrino
digni, ſubiecit Battus. Quis iſtud ignoſat, omnibus eſſe mori-
endum? nihil ne interim agendum? Malim ego doctior mori-
quam natus ſum, Iſti perinde diſpuant, acſi qui doctus ſit, eū

cōtinuo malum eē sit necesse. Num qui lingua erit incompo-
sita, mores protinus compositos habebit? Num qui dialecticē
contempsit, statim mortis laqueos effugit? Num qui poetas nō
attigit, protinus erit Hippolitus? Num protinus sibi notus est
cui ignota est geometria. Quid prodest nō fuisse philosopha-
tum in astris, si interim philosopharis in patinis? An pulchrius
esse ducis, scrutari sapes ganeas, q̄ arcanas rerum causas?
Et ne singula persequar, num qui erit indoctissimus, conti-
nuo religiosissimus habebitur? Eruditio nos in cœlum non le-
uat, an eo leuabit inscitia? an rusticitas? Non præstat bonā mē-
tem literarū peritia, num igitur imperitia præstabit? Non præ-
stant bonā mentem literæ: Vt donemus istud, at nec malā præ-
stant. Nonne recepta est calceolaria sutrina, textrina, fabrica,
sartoria, fullonia? Nonne etiā in honore est culinaria? Quid
horū bonā mentē præstat mortalibus? Laudamus doctū picto-
rem, laudamus fabricē scientē, textorē callidum laudamus, lau-
damus etiā si sit uir improbus. Nec artē ideo malam dicimus,
si forte sit malus, qui in ea uersatur, et literaturā dānamus, que
ut bonā mentē nō p̄stet, ad eā t̄m nō mediocriter cōducit. Qd̄ si
quē literis abutentē uiderimus, nō ut eruditionē relinquat ad-
monēdus est, sed ne in usus peruersos torq̄at. Quāto rectius
admonet ille philosophus, absq̄ Christo sapiēs. Sic uiue tanq̄
cras moriturus, sic stude, quasi sp̄ uicturus. Occupabit mors,
sed malo occupet studentē q̄ cessantē. Hoc t̄m aduersarijs con-
cessero, ut pusillo, aut uehemēter tardo ingenio natos, liceat a
difficilibus disciplinis dehortari, ne si asinus adlyrā ducatur, et
discēs & docēs simul operā luserit, eos aut̄ quorū ingenia ma-
gni aliquid polliceri uidentur, a pulcherrimis conatibus retra-
here, quid aliud est, q̄ (quod Paulus fieri uetat) spiritū extingue-
re? Quod idem si in summis illis, quos iam sæpe nomina-
ui, doctoribus, factum esset, singulari profecto & præsi-

dio, & solatio iā orbata esset ecclia, quācūq; interī patronus bar-
barorū, doctius ac modestius p̄ illis respōdes, cū ipsi soleāt loq;
Nā hoc ferme genus hoīm, ne nouerūt quidē cuiusmodi sint
disciplinā in quas debacchantur. Poeticē existimant artē esse
meretriciā, rhetoricen nihil aliud esse putāt, cū assentatoriam;
geographiā, astrologiā curiosas & improbatas artes esse cre-
dunt, qualis necyomātia. Medicus; Tū Medicus, Probabiliter
tu quidē Batte, id est, plane rhetorice, uerū ut interim tibi pro
istis imperitiā admiratoribus respondeā, q; in summā inuidiā
nos inducunt, huiusmodi seditiosis concionibus imperitā mul-
titudinem concitantes, Quid igitur inquit, tandē futurū est.
Nū soli literati cōelo potientur; Ita ne uos soli, qui uētoſa do-
ctrina turgetis, Gigantū exemplo cōelum occupabitis, detru-
sis superis, exclusis inferis? Quid fiet imperitāe multitudinē
quid simplicibus fratribus, qui apostolorū uestigijs ingressi, nō
didicerunt Aristotelicos laqueos, non spinas Chryſippeas, nō
salē Atticum, non Plautinā eloquentiā. Nonne hęc est illa
simplicitas, quā deus unice sibi delegisse uidentur, qui asino ue-
ctus Hierosolymā ingredi uoluit, cuius & illa exhortatio est;
Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Non dixit, dis-
cite compositam orationē, metiri cōelum, ne ctere syllogismū,
sed, humilitatē discite. Multa nobis præterea de agno & colū-
ba, quorum appellatione rudis animi tractabilem simplicitatē
significatam uolunt, uerum ego iam dudum memorem mo-
neo, qui hęc cotidie audias ab istis deblaterari apud indoctā
plebeculam. Battus; Pape, tu me mediam ī theologiā uocas,
Battus inquit, Medicus poetā, sed quod asinum isti se imitari
dicunt, iam hoc primum mihi satis quadrare uidentur, nisi quod
īdem ignauia et tarditate asinum facile representant, cæterum
& leonis, & tigridis, & scorpionis nō exiguam partem isti asino
admiscuisse uidentur, tanquam Chimæra, ex uarijs monstro-

rum figuris cōpositi. Quod si uacaret in praesentia istius asini,
istius columbae, istius agni mysteria persequi, facile appareret
isti hoīm generi in hoc ordine nullū esse locū. Hoc ad refellē
dum satis arbitrō, istas mysticas appellationes nō ad scientiā
sed ad mores esse referendas, hoc est (ut magis theologice dicā)
nō ad intellectum, sed ad affectū. Quid enim p̄t esse istius
modi mēte magis (ut ita dicā) asinū, q̄ istoꝝ hoīm iportunas
nugas possit & dissimulare & perpeti. Quid æque columbinū
quid agnū magis. Istis uero quid cū asino praeter stoliditatē
cōe est, qui neq; duci a senioribus patiuntur, & omne laborū
genus tanq̄ pestē fugitant. Quid simile habent ad columbam
qui tanta amaritudine fraternae inuident uirtutis. Quid illis cū
agno, qui nihil habent quod alijs possit esse usui. Hieronymus
qui tantum laborū in adaugenda religione Christiana exhau
sit, asinus fuit. Augustinus qui perpetuā operā Christianis pre
stitit, asinus fuit, hos asinos imitemur. Cur homines ignaui, &
numero tm̄ nati, suae inertiae his cōmentationibus blandiuntur
Apdellant se simplices fratres, cum possint cū quouis uetera
tore certare, si quid agatur, quod ad uentris & gloriae negoti
um pertineat. Non recuso meū nomen, quo minus inter men
dacissimos scribatur, nisi quod dico, fatebuntur omnes, quibus
cum istis simplicibus fuerit propior conflictatio. Verū ut dolo
rem quoq; illorū placemus, qui sese ob imperitiā extrudi pu
tant, recipimus, adiungimus, amplectimur, at ita, si aures mihi
paulisper commodarint, dū paucis rē absoluo. Haud temere
multis autoribus uideo placuisse nobile illam Hesiodi senten
tiam, tria hoīm genera constituentis. Primum quidem
eorum, qui quid rectum sit, ipsi per se intelligunt, idemq; se
quuntur. Alterum eorum, qui per se quidem parum sapiunt,
at sapientum monitis obsequuntur. Tertium ad nihil utile ap
pellat, uidelicet horū, qui neq; ipsi sapiunt, neq; credunt recta
H

monenti, Primi boni sunt, iidemq; docti. Alteri, boni quidē illi, uerum indocti. Postremi neutra re, neq; doctrina, neq; p̄bitate præditi. Primum hoc genus, ut multo præstantissimū, Ita præcipue expetendum. Secundū ferendū quidē, at ita forum, si doctioribus acquiescat, quod si intractabiles, ut fere solent, esse pergunt, iam tertij generis esse incipient. Doctrinam itaq; edico necessariam. Sed quo mittis indoctos? In mala crucem (ut comici dicunt) si doceri recusent. Si dociles sint, admitto, uerū penes aliquos eruditio perseveret necesse est. Quā si omnes erimus illiterati, quis castigabit errores imperitorū? Sunt in pictorū officinis, qui artisignari, tū q̄ iussi sunt faciūt, terūt, miscēt, purgāt Est quidem nonnulla ex parte utilis horū opera, at ita demū, si mōstrator adsit, alioquin ociosa. Nec audiēdos puto, q̄ dicūt, nō passim eē discēdas literas, neq; em̄ opus eē tāta turba eruditorū, a paucis plurimos duci posse. Cur em̄ quod in paucis pulchrum est, non multo erit in multis præstantius? Cur quisquā uetat ad id, quod oēs præstantissimum fatentur, enitit? Sapiens imperator tamen si gregariorū militum utitur opera, et ignauos strenuis misceri patitur, ac ne lixas quidē & calones eijcit, multo tamen malit omnes Scæuolas, omnes Sicinios, omnes Decios, si dentur. Intolerabile uero nephas, si gregarius miles, egregij commilitonis fortiter factis inuidens, dicat: Quid? si oēs insignes erimus, q̄ mittimus gregarios? Si omnes literati, quo illiteratos eijcimus? quasi uero illiteratis usq; sit opus. Si q̄bus aut nō licet, aut nō cōtigit eruditio, quiescāt potius, ac desināt alios pulchrius aliqd conantes impedire, illū finito p̄currere, tu ducē seq̄re, eodē t̄n puenturus. Vulgi qdē iperitiā nō laudatur: sed se tractabilis sit, non contēnitur. Quod autē fertur, id placet, collatum quidem deteriori: placiturū tamen amplius, si ipsum in melius quippiam cōmutetur. Si rudes simus, & doctis auscultemus, bene quidem est at

meliore erimus, si ipsi etiam docere indoctos potuerimus. Quare rem paucis sic habeant, qui & indoctus & indocilis est si quidē ignauia sit in causa, aut in eo uitæ genere uersetur, quod eruditum hominem postulat, iam hoc ipso malus est, quod ignarus. Tu in publico ludo bonas literas profiteris, & harum inscitiam prædicas. Tu libros audes scribere, in quibus nos a literis dehorteris? Tu populo præfectus es, & quod doceas non uis discere? Quod si priuatus sit, & eruditio non neglecta quidem, uerum non contigit, is sibi uni satisfaciat, sibi uni natus, sibi uni uiuat, non fastidiendus a doctioribus, modo suam agnoscat imperitiā: Qui uero probitati eruditionē adiunxit, is tanto erit præstantior, utilior, ornatior, quanto id fecerit cumulatius, nunc nulli magis exercent tyrannidem, quam isti apostolicæ simplicitatis histriones. Abbates indocti non patiuntur, ut monachorum quisquam attingat bonas literas, quo magis illis quicquid collubitū fuerit imperent, malunt enim in beluas, quam in homines habere imperium. Prochotyranii cupiunt populū esse stultissimū, quo facilius imponant, & quid uis persuadeant, quoque magis superstitione territent. Nam eruditio fere liberat hominem superstitione. **MEDICVS.** Tum Medicus. Vera sunt fere quæ narras, sed quandoquidē simplicitū istorum causam semel suscepi, non patiar me præuaricatorem uideri, nam tu Batte, quæ pro te faciunt, diligenter exponis, at quæ lædunt, dissimulas. At partitionem tuam reideo. Quid si literatus sis, & idem malus, quonam in genere te ponemus? **B A T T V S:** Imo si neque doctus sim inquit **B A T T V S,** & malus, quo in genere numerabor? Sed istuc ibam. Age & quartum istud, tribus Hesiodi generibus addam, usque placet, fieri enim potest, ut recta quis intelligat, nolit tamen intellecta sequi, ut optima sciat, pessima faciat. Sed

H ij

mane, iam quid paraueris colligere, uideo, nō est igitur bona eruditio, quæ malis contingat. Probe consequeretur, si malos facit, mala ē, aliud ē eruditio, aliud uirtus, ut: qui bonus ē, nō cōtinuo doctus est, ita qui doctus, nō continuo bonus. Sed latius explicandę rei gratia, quatuor hominū genera statuamus. Loquor enim iam tibi Medice, tanq̄ imperitorū patrono, tu causam tuorū clientū, ita ut cœpisti, tuere. Statuamus, inquā, utriusq̄ binos hinc duos, alterū doctū, & malum, alterū indoctū & itē malū, uter alteri præferendus uideatur? Medicus. Ac Medicus, Nempe is prior multo erit nequior, inquit. Atqui istūc ipsum sat est signi, non bonā eē literaturā, quæ reddat nequiorē. Tuo te iugulo gladio. Battus. Equidē uter altero sit nequior, inquit Battus, uix ausim definire. Certe uterq̄ accusandus mihi uideatur, alterq̄ optis rebus abutatur, alter multo fortassis amplius, quod ne scire quidem curauerit. Priorē tangit prophetae criminatio: Sapientes sunt ut faciant malū, bene autem facere nesciunt. Alterū æque Dauidica illa: Noluīt intelligere, ut bene ageret, Nā ex illiterata maliciā nihil potest expectari commodi, literata malicia etsi pernicioſa est, alijs tamen aliqd cōmodi afferre potest. Imperitiæ si mala mens accesserit, peccatur confidentius, pudetur minus. Imperitus quicquid magis noperere cupit, id recte fieri putat, at eruditio tamen prauas cupiditates oīno nō phibet, tēperet tñ necesse est. Fieri em̄ non potest, ut qui honesti & inhonesti discrimē scite intelligit, nō aliquando & turpitudinē exhorrescat, & uirtutis speciē admiretur. Præterea qui doctus est, uel simulat honestatē, quod est uirtuti proximū, indoctus e uitijs suis etiā laudē sibi pollicetur. Ille morbum suum probe itelligit, quo sanabilior est: hic pene desperandus est, quod sanus sibi uideatur. Illi ad uirtutē arma sunt instructa, hic nihil ad uirtutē habet adiumenti, ueꝝ hoc ad nostram disputationē nihil itereſt. Donemus minus eē pni

ciōsam rufficā maliciā, doctā maliciā, num igitur male literę?
Imo uel hoc uno argumento funt optimæ, ut telum quo me
iugulare parabas, in te retorqueam. Primū enim non adferunt
maliciā literæ, uerę additæ tanq̃ fax prælata, reddunt conspe
ctiorē: Vt exempli causa, duos uideo adulteros, alterę cœlibē,
coniugatū alterę, cum non dispar sit admissum, non par tamen
culpa erit, nempe in coniugato turpior. Cur ita, an quia malū
est coniugium? Minime quidē, uerum quo res sanctior est cō
iugium, eo grauior est noxia, illud adulterio temerare. Qui rē
sacrā inuncarit grauioris piaculi tenetur quam furti, nempe sa
crilegij, ergo ne prophanum sacro anteponendum? In sacer
dote grauioris est culpæ stuprum, quam in laico, ergo ne ma
lum sacerdotium? Quid ni? fecit nequiores, Imo nisi melis
us esset sacerdotium, non faceret hoc pacto nequiores, Quo
nanq̃ res quæque erit sanctior, eo abutens erit turpior. Sed
iam alteros duos componamus, Pone duos utrosq̃ probos, &
alterę rudem, & alterę literatum, uter utri anteponendus? Ter
giuersantur, hæsitant, modo inquirunt, inueniatur doctus, &
idem probus. Fateor quidē huius generis summam esse inopi
am, nam indoctorum & improborę magna ubiq̃ est copia.
Verum quid hæsitant, ubi nihil hæsitauit Hieronymus, q̃ libe
re & plenis, ut aiunt, buccis, sanctæ rusticitati, sanctam erudi
tionem anteposuit? Daniel, inquit, in fine sacratissimæ uisiōis,
ait iustos fulgere quasi stellas, & intelligentes, id est doctos,
quasi firmamentū. Vides quantū iter se distāt iusta rusticitas
& doctā iustitia? alij stellis, alij cœlo cōparantur. Idē paulo an
te: Sancta rusticitas solum sibi prodest, & quantum ædificat
ex uitæ merito ecclesiam, tantum nocet, si destruentibus non
resistat. Vere profecto Hieronymus hæc ut omnia, nam quo
quodq̃ bonum latius patet, eo præstātius sit necesse est. Qui
uiuūt integre, magnam quidem ille rem agit, at sibi uni cōfert,

aut certe paucis quibuscum uicitat. Quod si huius integritati doctrina accesserit, quanto iam pulchrius ac latius, quasi face adhibita, uirtus pollebit. Si uero eiusmodi erit, qui possit pulcherrimas animi cogitationes mandare literis, hoc est, si praeterquam quod doctus, etiam disertus fuerit, huius demum hominis utilitas latissime manet necesse est, nempe non ad conuictores modo, non tantum ad aequales, non tantum ad finitimos, uerumetiam ad peregrinos, ad posteros, ad ultimos orbis incolas. In docta probitas, nisi scriptis posteritati commendetur, cum suo authore demoritur. Doctae eruditioni, non terrae, non maria, non seculorum longa series obstat, quo minus ad uniuersos mortales peruolet. Nolo hic inuidiosam suscitare comparationem, plus ne contulerit nostrae religioni martyrum sanguis, an eruditorum hominum stilus. Non eleuo martyrum gloriam, quam copiosissima quidem oratione quisque assequi queat, at quantum ad nostrum attinet commodum nonnullis etiam haeticis plus prope debemus, quam quibusdam martyribus. Et martyrum quidem summa fuit copia, doctores perpauci. Martyres moriendo Christianorum numerum imminuerunt, docti persuadendo adauxerunt. In summa: Frustra illi pro Christi doctrina sanguinem fortiter fudissent, nisi hi ab haeticis eam suis literis uindicassent. Quare non tam ingrata erit Christiana religio, ut bonas literas, quas in rebus afflictis, tam salutaris experta est, nunc in pace rebusque florentibus in exilium extrudat, per quas & pacem & felicitatem sit affecuta. Quo magis nonnullos demirari compellor, qui prudentes etiam eruditionem se fugere fateantur. Nam quod ab ethnicorum inuentis abstinere se dicunt, id quidem plusquam insanum esse iam demonstraui. An uero est aliquid, quod aiunt, insolentiam sese uelle effugere? At uide ne ista sit non tam infirmi animi trepidatio, quam inertiae fucus, culpam fingere, ubi culpa non est. Istos ego ita demum simpliciter et

rasse intelligā, si moniti ac correpti corrigantur, alioqui quæ
nā erit ista religio, minimi mali metu, in maximā incidere per
niciem: Ita inepti dum muliebriter trepidantes, curiositatis ui
tium studēt defugere, in diuersum, sed multo perniciosius de
cidunt. Frustra uitium uitaueris illud, si te alio prauum detor
seris, ait Horatius. Male Scyllam effugeris, si in Charybdim in
cidas, male procellam declinaueris, si ad littoris scopulos nauē
fregeris. Hi sunt quorū puerilem, ne dicam peruersam trepida
tionem, sanctissimis ille & regum & prophetarū Dauid nota
uit, Illūc; inquiens, trepauerunt timore, ubi non erat timor. Nā
qui superstitiose uentum obseruat, is nunq̄ se mari credet, et
qui nubes anxie considerat, is metet nunq̄. Quid autem per
niciosius, quā illūc metum fingere, ubi honestissimi sint capiē
di labores, hūc ubi summum & certum est periculum, supinū
stertere? Illi inepta sedulitate nostris ex oculis curiositatis fe
stucā uolūt educere, ipsi in suis ignauīæ trabem non sentiētes
nos criminantur, quod plus quam sat est scientes, semper plu
ra discere cupiamus; ipsi nec illa scire curant, sine quibus nec
homines sumus, nec uiuimus. Iam fac nos modum oblitos, us
trum honestius est ī rebus honestis ultra limites esse, an citra?
Vtrū præstabilius excedere, an deficere? Verentur necubi in
libris ethnicis aliquid forte minus seuerū tetricis auribus inso
net, nec uerentur terrificam illam domini uocē: Serue nequā
quare non dedisti ad mensam pecuniā meā, & ego utiq; ueni
ens cum usura exegissem illam. A deo nihil æque auersatur de
us, ut ignauiam. Filium perditum, qui uniuersam substantiam
in scorta, lenonesq; & popinas dissipauerat, in gratiam lætus
recipit, seruū qui talentū integrū etiā restituit, tā immaniter
obiurgat. Semina q̄dam bonarum artium indidit nobis pa
rens deus, intellectum, ingenium, memoriam, cæterasq; animi

dotes talenta sunt ad usuram credita, quæ si exercitatione ac studio quasi duplicauerimus, ut impigros seruos dominus reuersus laudabit, peculiũ esse sinet, sin acceptum talentum in terrã defoderimus, quo tandẽ animo domini redeuntis oculos, ora, uocem feremus, ubi cæteris p accepta sorte lucrum annumerantibus, nos inutile talentum referemus ignaui? Hic erit cur trepidare merito potuissent isti meticulosi hoïes, non illic, ubi commodi plurimum, periculi perparum.

CONFVTAT AVTORITATES AVTORITATIBVS

Hic cum Battus collectis oculis, aliquandiu intersiluisse Deũ immortalẽ, inquit, quantũ disputationis campum aperiri uideo, sed sit modus. Dextrũ igitur cornũ (ut arbitror) uel profligauimus, uel certe inclinauimus, urgent tamen hostes, & sinistram alã infensis animis admonent, sacrarũ literarũ armis nos eminus cominusq; territant. Primũ igitur erit, hostibus sua tela eripere, deinde suomet ipsos (ut inquit Comicus) gladio iugulare. Rationibus cedere coacti, ad ecclesiasticas literas confugiunt, & nobis occinunt, quod ipsi nõ intelligũt. Hic mihi Cato, nescio quis, reducto mento, labijs porrectis, oculis stupidis, supercilio adducto, dextra prolata, leua cingulo iniecta. Facestant, inquit, humanæ cauillationes, audiamus quid diuina scriptura iubeat, Paulum audiamus: Non altum inquit, sapientes, sed humilibus consentientes. Idem sapere iubet ad sobrietatem. Iterum alibi: Noli altum sapere, sed time. Rursum alibi: Qui se existimat aliquid scire, nondũ scit, quem admodum oporteat eum scire, & qui sibi uidetur sapiens, stultus fiat, ut sit sapiens. Ad eundem modum Esaïas: Perdam, inquit, sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Item diuus Iacobus: Non est enim ista sapientia de sursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Quæ aut